

ARRECHINAGA^{(a)(1)}

Xemein da Biskaiko erri chiki bat: ditu bi milla arima gichi gora-bera. Añ nastatuta daukas bere lurak Markiñakoarekin se askok es dau uste Artibayko ibarrean Markiña baño beste erririk dauenik, eta, orraitño Xemeintarrak dira leku aretan lelengo biziziranak: eurok, beste Biskaiko elixate gustiak leges, dauke Biskaiko Foru edo Lege zarra, eta eurok emoniko lurretan egin zan Markiñako-urija Doña Maria Lopez de Haro Biskaiko jaun zala.

Biskaiko elixate gustiak besela (Mundaka isan esik) es da erri batuba, es dauka karrika edo kalerik, eche gustiak dira baserriak edo baserri gisa egiñak, bakocha bere lurretan; geyenak surituta dagos, eta, erreka ondotik begiratuta añ egitendan polit se es dau besterik dirudi es bada uso aldra andi bat an jaichi dala.

Edo nundik dira an toki politak eta kondaires beteak. ¿Naidosues entzun sorgiñ ipuiñak? Joansaitese Chepech-abiya derichon baserrira; leku auntza nekez dabillen aretan jakingodosue nola Leza-andian dagosan sorgiñak eta nola lezaren egalean dauen arbola bat iñok ser dan es dakiena² eta frutuba sorgiñak jaten dabena. ¿Naidosue Maitagarri ipuiña? Joansaita Ursulora: baster busti gastaña keisak illuntzen daben-aretan billatuko dosues. Ugarte edo Abel-echean agurarik bada, ziur da euron gaste denboran ikusi dituesala. Lamiak ez dira paltako Erdotza

(a) Leyenda premiada con *accèsit* en los Juegos florales celebrados en esta Ciudad en 1891. (Véase pág. 522 del tomo anterior).

(1) Arrechiriagak esan nai dau gure ustes, arri-etzin-baga, edo argirago, sutunik diranarriak.

(2) Arbola-au da «Sorbus» kasta bat. Inguru aretako mendietan es da besterik.

edo Amallo aldean, eta, Irechoak nun nai, jaiŕetako gaubetan, se es dagos alperrik Idarraga eta Beko-benta, eta ango jende askok jaiegunaren erdiya Kristo-Jaungoikoari ematenbadeutza, beste erdiaren sati on bat ematendeutza jaungoiko Bakori.

Badakisue ser dan, eta nun dauen erriya: oraiñ esangodutsuet ser dan, selakua dan eta nun dauen ango gausarik obeena eta bene-benetako miragarria.

Markiñatik Ondarrurako urteeran dago eskumatara kalzada zar bat; bide orretatik joanda bost minutu barru eltzenda plaza armallas sarratu-batera; plaza aretan eskumatara dago Xemeingo ayuntamiento edo erriko-echea eta norberaren aurrean San Michelen elixa. Lekuan da Arrechinaga eta elixaren atetik errekarra es dira amar kana aures aurre. Elix onek kanpoko aldetik es dau se ikusirik baña atea edegi-eskero ikustenda ach andi bat lurrari ost-osta ikututen dabena eta ditusun iru utzunetan iru altare ditusala; ate aurrean dagoena San Michelena, santu ondo egin baña charto pintatuarekin; beste biak eser gausa es diran santubekin.

Beñ barruban eta ondo begiratu eskero, ikustenda ako acha es dala ach bakar bat, espabere iru arri andi bata-besteari eutzi-ten dautsanak eta bakochak lurreko arriari arra betean baño gichiago ikututen deutzala. Arri pillo orrek badau amabi edo amairu kanako altutasuna, eta berrogei kanako jiria. Orra gausa miragarria.

¿Nok, nos eta nola jarri ditu ach arek orrela eta jausi esdaite-sari moduban? ¿Nundik ekarridira arriok? Sergaitik jakin biarda se lurreko arriak dirala alboko mendiak besela, kare-arriak eta gañekoak dira granito¹ arriak. Modu orretako arri loka batzuk badira Bedaurretako basoan baña askotas chikiauk. Arrechinagan dagosanak, gach izangolizake eraitera eta gachago jasotea, orain dagosan moduban jarteko, orain diran makina eta bideekin.

¿Gisonak orrela ipiñi baditube, selan egieben, bidebarik, zubibarik² eta orain ditusugun makina indartzu бага? Iñok es daki. Elix barruban dago kuadro-bat nun praille batek diñuan

(1) Esdakit nola esaten dan «granito» euskaras. Itandu dot argiñeri, ideltzoruerieta eche-jasozalleeri, iñok es deust esan. Izanleiteki arri-onek euskaras isanik es isatea sergaitik es dago gure mendietan; beñonik bein nik es dot ikusi.

(2) An diran zubi zarrenak dira Arrechinagakoa eta Zubichulatz, Basaibar ondoan; bata es beseta es dira amabostgarren gisaldia baño zarraoak.

ondo pentzatuta ustedabela millagroa dala, zergaitik Apulian, Gargano esatendeutzen mendibaten dagoelako beste alango arri pillo-bat a bere San Michelen altarearekin. Au da praillearen ustea eta ango baserritarrak siñistuten dabena entzundabelako, baña ori fedeko gausia es izanda, bakochak pentzatu-leike bere jakiñaren gañera, eta nere ustea da leku ori dala anchinako Druiden dolmen edo altare bat, eta ori siñustuteko daukat nere aldera jakitea nola jende arek beti biltatzeeben euron dolmentzako lekua arte-basoetan eta erreka edo iturri ondoan. Atzerago esandodan leges atetik erre kara es dira amar kana eta gausa jakiña da Markiña egin zala Aspiltzako ibarrean eta ibar au denbora aretan zala arte baso bat. Arteak dira ondiño Barroetako basoan, Artibayko zubi ondoan eta Chori-benta aurrean.

Esandot ser dan nere ustea San Michel Arrechinare-koren gañera; orain ni baño beste jakitunau batek esango dau beste gausaren bat egiaren urrerago izangodana, baña beti izangodot poza gure Euskal-erri ederreko gausa miragarri-au esautu erai-teagas. Ikustera joateko, Donostiatik, modurik erresena da El-goibarrera joatea burdiñ-bidean eta andik Markiñara kochean. Bilbotik, burdiñ-bidean Olakuetara, andik kochean. Egun bat ondo emon leiteke; Arrateren echean urte gustian dago maia prest eta kocheak bide laburretarako. Uda denboran, orren gañera, Urberoako baño echean (au bere Xemeinen dago papere-tan Markiña esan-arren), Agirresarasua anayak ditube, mai ona, oe eta gela onak, eta norako nai gura dan ordubetan nai beste eta gura diran lako kocheak.

RAFAEL MURGA MUGARTEGI.

